

Lise Lyck, búskaparfrøðingur:

Danski staturin ábyrgd av peningapolitikkinum

-Det overordnede pengepolitiske område og valutaspørgsmålet ligger alene hos den danske stat. Hetta sigur danski búskaparfrøðingur og lektari við handilsháskúlan í Keypmannhavn, Lise Lyck, sum júst hevur vitjað í Føroyum. Tíðindablaðið Sosialurin fer í komandi bløðunum at prenta fyrilesturin hon helt í Nóatúni í vikuni.

1. Indledning

Hvad skal der ske, når en bank i et moderne samfund kommer i vanskeligheder? Skal den fortsætte eller gå konkurs? Det spørgsmål er som bekendt blevet interessant at drøfte i det danske rige fra midten af 1980'erne som følge af de hyppige problemer med bankkriser.

Denne artikel giver i afsnit 2 et overblik over, hvad økonomisk teori har at sige om denne problemstilling, som i fagsprog betegnes „lender of last resort“ problematikken. I afsnit 3 følger en diskussion af specielle færøse forhold i relation til „lender of last resort“ problematikken. Afsnit 4 behandler dansk lovgivning, forvaltning og praksis på området, mens afsnit 5 giver et overblik over de konkrete bankkriser i Danmark i de senere år og deres behandling samt over de væsentligste fusioner. Grønlands forhold behandles kort i afsnit 6 med henblik på en perspektivering til udviklingen på Færøerne. Afsnit 7 behandler bankkrisen på Færøerne, som den har udviklet sig siden Finanstilsynets besøg i Sjóvinnubankin 6. oktober 1992. I afsnit 8 præsenteres en interesseanalyse, som redegør for de involverede interesser i den færøse bankkrise i oktober 1992. Artiklen afsluttes i afsnit 9 med en vurdering af den hidtidige behandling af den færøse bankkrise og perspektiverne for den kommende tid både for Færøerne og for „lender of last resort“ problematikken i hele det danske rige.

Det konkluderes, at behandlingen af den færøse bankkrise har været anderledes, end hvis det havde været en krise i en regional bank i Danmark. Dette findes problematisk, når det overordnede pengepolitiske område ikke er et hjemmestyringsområde men et rigsanliggende. Endelig konkluderes, at såfremt Færøerne skal have en realistisk mulighed for at overvinde den økonomiske krise, vil en anden behandling af bankkrisen end den igangsatte være påkrævet.

2. Økonomisk teori om „lender of last resort“ problematikken

„Lender of last resort“ funktionen vedrører spørgsmålet, om en bank skal kunne gå konkurs, eller om – og i givet fald under hvilke betingelser – staten skal intervenere og forhindre en konkurs.

Udgangspunktet er en vurdering af, hvor meget penge adskiller sig fra almindelige varer,

og en vurdering af konsekvenserne for økonomien som helhed, dvs. de eksterne virkninger på den øvrige økonomi af, at en enhed, der handler med penge og finansielle fordringer, går konkurs. Sagt på en anden måde: en vurdering af, hvor mange negative effekter og hvor stor ødelæggelse en finansiell konkurs vil forvolde på ellers sunde erhvervsaktiviteter og på samfundsekonomien som helhed.

Penge fungerer som byttemiddel, som regneenhed og som formuegode. Både byttemiddel- og formuegode funktionen er snævert knyttet til tilliden til pengesystemet og til opretholdelse af pengenes værdi. Der bør således ikke være risiko for betydeligere tab ved at bruge penge i almindelige handelsforhold eller ved at placere sin formue i penge og finansielle fordringer.

De fleste lande har en diversificeret økonomi, dvs. der produceres mange forskellige typer af varer og tjenesteydelser, således at de reale markeder er langt mere opdelte produktmæssigt end de monetære markeder. Det betyder, at en ændring i en enkelt vareproduktion kun har en begrænset indflydelse på pengenes værdi og på tilliden til pengesystemet. Samtidig betyder en finansiell krise og konkurs meget, da usikkerheden til den finansielle fordringer mærkes i alle de reale produktioner.

Det er i den slags diversificerede økonomier teorien om „lender of last resort“ er udviklet. Historisk set introduceres problematikken af Henry Thornton i 1802. Hans synspunkt var, at formuerne burde bevares. Derfor burde staten eller centralbanken gribe ind og sikre solvente men illikvide banker ved en kapitaltilførsel. Tankegangen, men udvidet til udenrigsrelationer blev fortsat i 1873 af Walter Bagehot i forbindelse med en vurdering af Bank of England's samfundsmæssige opgaver. Han fastslår: „Very large loans at very high rates are the best remedy for the worst malady of the money market when a foreign drain is added to a domestic drain“ (Lombard street p. 51).

I vor tid er diskussionen om nødvendigheden af statslig/centralbankmæssig regulering og intervention fortsat, men ud fra flere forskellige begrundelser. En begrundelse er en opfattelse af, at et ureguleret marked ville føre til en uhammet konkurrence mellem banker, som ville tilskynde banker til at tage overdrevne risici eller også til indgåelse af aftaler til mind-

Lise Lyck, búskaparfrøðingur hevur sett lív í aftur orðaskiftið í Føroyum um bankakreppuna og stöðuna annars. Mynd kalmar

skelse af konkurrencen, hvilket kan opfattes som en slags markedsmagt domineret selvregulering (Revell). Et andet afgørende teorielement, der også ofte indgår i problematikken, er spørgsmålet om asymmetrisk information, hvor det betones, at brugerne af en bank – og i relation til formuebetragtninger især indskyderne – nok kan se, at banker er forskellige, men ikke har mulighed for at kvalitetsvurdere banker. En manglende regulering af de enkelte banker, hvorved banker kan specialisere sig, uden at lovgivningen stiller specielle krav, kan også skabe mulighed for, at gode, veldrevne banker kan skades ved eksistensen af dårlige banker, hvorved samfundet kan få betydelige vanskeligheder ved at fungere, idet banksystemet som sådan rammes ved en enkelt bankkonkurs. (Bernanke's opfattelse af banksystemets betydning for „the smooth operation of economy“).

Over for disse synspunkter om reguleringens nødvendighed står ideerne om, at banksystemet skal være i en konkurrence-situation for at opnå en effektiv allokering i et samfund og for at

undgå moral hazard, dvs. at der spekuleres i, at staten/centralbanken vil intervenere og „redde“ bankerne (von Hayek, Dowd).

Den gamle tankegang fra Thornton og Bagehot om, at illikvide, men solvente banker skal fortsætte, videreføres af Friedman og Swarz. De fremhæver, at der ikke skal være andre støtteinstrumenter som f.eks. en indskydergaranti, da det vil svække tilliden til, at en likviditetsmæssig støtte rent faktisk vil blive ydet ved en eventuel bankkrise. I øvrigt lægger de en stor del af ansvaret for finansiell stabilitet på staten og de øverste pengepolitiske myndigheder. Deres synspunkt kan sammenfattes i følgende citat: „A real financial crisis occurs only when authorities are unschooled in the practices that preclude such a development and when the private sector has reason to doubt the dependability of the preventive arrangements.“ Meltzer ligger på linie med disse synspunkter men lægger særlig vægt på, at ikke solvente, illikvide banker skal gå konkurs for at fremme en bankafærd, der ikke tager overdrevne risi-

ci.

Et helt nyt synspunkt kommer ind i debatten i 80'erne, nemlig at også insolvente banker skal hindres i at gå konkurs. Goodhart, som fra 1985 har været en kraftig fortalere for dette synspunkt, begrundede dette med, at det er umuligt i løbet af de få dage, der er til rådighed til at træffe beslutning, om en bank skal fortsætte eller gå konkurs, på kompetent og realistisk vis at opgøre aktivernes værdi og dermed at udtale sig om en bank er solvent eller ej. Med andre ord sonderingen mellem illikviditet og solvens/insolvens er en myte.

Solow har argumenteret for en vis sondering mellem små og store banker i forbindelse med „lender of last resort“ problematikken. Han hævder, at store banker, selv om de måtte være insolvente, ikke bør kunne gå konkurs, da det vil svække det finansielle system troværdighed uoverskueligt.

Ovennævnte teoretiske overvejelser i økonomisk teori i forhold til „lender of last resort“ problematikken er søgt anskueliggjort i figur 1.

GOTT BINGO

verður í Pálsstovu
sunnudagin 20. februar
kl. 16.00

Nógvir góðir vinningar,
so sum 10 gávukort á 500 kr.,
ræst kjøt og mangt annað

15 vinningar á lutaseðli,
høvuðsvinningurin er eitt
krov frá Gjógv.
Drigið verður millum spølina.
Eykaspælið heldur fram.

Øll eru vælkomín

GJÁAR SAMKOMUHÚS